

**ШЛЯХИ ПІДВИЩЕННЯ ЕФЕКТИВНОСТІ
ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОГО ВИХОВАННЯ СТУДЕНТІВ ТЕХНІЧНОГО
УНІВЕРСИТЕТУ НА ПРАКТИЧНИХ ЗАНЯТТЯХ З ІНОЗЕМНОЇ
МОВИ**

Ковальчук Ольга Сергіївна

викладач

Національний університет харчових технологій

Постановка проблеми. Значущість завдання інтелектуального розвитку особистості в сучасних умовах зростає з кожним роком. При цьому цілком очевидно, що за якість інтелектуальних здібностей громадян не в останню чергу відповідає такий соціальний інститут як вища школа, від функціонування якої значною мірою залежить інтелектуальний потенціал суспільства.

Проблема інтелектуального розвитку молоді, накопичення сукупного інтелекту у наш час є проблемою зберігання еліти нації, людства, більше того проблемою виживання людства. Не можна не зазначити, наскільки болючою є ця проблема для нашої країни, де сьогодні гостро актуальною є необхідність перетворення застарілих ментальних моделей світу. Отже, йдеться вже не просто про вимірювання, реєстрацію інтелекту, а про активний вплив на його становлення, формування і розвиток, про відповідну організацію усього навчального і виховного процесу (змісту, методів, вікової періодизації та індивідуалізації). Дискусії щодо принципової можливості впливу на інтелектуальний розвиток сьогодні в усьому світі замінюються обговоренням методів і прийомів такого впливу на різних вікових етапах, урахуванням цього аспекту при впровадженні нових навчальних систем і курсів, а також при вдосконаленні існуючих. В той же час ні загальна, ні педагогічна психологія ще не мають розробленої теорії і практики формування інтелекту, системи навчально-виховних впливів, безпосередньо спрямованих на його розвиток. Більше того, незважаючи на наявність великої

кількості як зарубіжних, так і вітчизняних досліджень, питання про специфічність поняття “інтелект”, його структуру та функції, шляхи ефективного розвитку залишаються досі не вирішеними.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Питання розумового, інтелектуального і мислительного розвитку неодноразово піднімалися як у педагогічній науці (Л. В. Занков, З. І. Калмикова, Г. А. Цукерман), так і у психології (Д. Б. Богоявленська, В. М. Дружинін, М. О. Холодная, Н. І. Чупрікова). Визначалися рівні розвитку й механізми людського інтелекту, фактори, що впливають на інтелектуальний розвиток особистості. Однак, аналізуючи науково-психологічну літературу, ми змушені вказати на недостатній рівень розробки деяких аспектів цієї проблеми. **Так, дотепер суперечливим залишається питання про** природу людського інтелекту, причини індивідуальних розходжень у рівні розвитку інтелекту, співвідношення понять “розум”, “інтелект” і “мислення”. Принциповим моментом у проблемі розвитку інтелекту юнаків і дівчат є урахування специфіки і сенситивності вікових етапів, зв'язок формувальних впливів з внутрішніми особливостями психічного розвитку, виділенням інтелектуальних новоутворень. Якщо ця проблема є науково розробленою для ранніх вікових етапів, тобто для дошкільного і молодшого шкільного віку (Л. А. Венгер, В. В. Давидов, Д. Б. Ельконін, С. Д. Максименко, М. М. Поддяков, В. В. Рубцов), то для подальших етапів психічного розвитку, зокрема, для ранньої юності, проблема залишається багато в чому відкритою.

Значна кількість проблем, що мають місце в українському суспільстві: занепад загальнолюдських цінностей та зневага національних пріоритетів вимагають нарощування інтелектуального потенціалу нації, підвищення ролі й можливостей інтелектуально розвинутої особистості у рішенні соціальних і індивідуальних проблем. Саме рівень інтелектуального розвитку людини значною мірою визначає її майбутнє, сферу застосування її розумових,

духовних і фізичних зусиль, майбутнє власних дітей і майбутнє нашої держави.

Постановка завдання. З усього вищесказаного випливає актуальність дослідження – недостатній рівень загальної культури, освіченості й інтелектуального розвитку сучасних студентів є одним із факторів, що гальмують розвиток суспільства, його відновлення та розвитку. Мета дослідження – визначити, науково обґрунтувати й експериментально апробувати шляхи підвищення інтелектуального виховання студентів.

Унаслідок цього одним із завдань системи вищої освіти повинна стати актуалізація особистісних якостей студента, підвищення його культурного, професійного й інтелектуального рівня.

Виклад основного матеріалу дослідження. Методика дослідження включала в себе низку емпіричних та теоретичних методів, зокрема були використані наступні методи:

1. Теоретичні методи: вивчення, аналіз і узагальнення філософської, психолого-педагогічної, навчально-методичної літератури, синтез, узагальнення та систематизація методичної літератури та висновків експериментальної роботи, аналіз, вивчення, систематизація методичної літератури.

2. Емпіричні методи та спостереження і самоспостереження, вивчення письмових робіт з метою визначення рівня інтелектуальної активності студентів, вивчення передового педагогічного досвіду, тестування для виявлення рівня розвитку мислення, рівня розвитку інтелекту в цілому, анкетування з метою визначення інтелектуальних здібностей, бесіди зі студентами та викладачами.

Порівняльні дослідження у різних ВНЗ свідчать, що рівень інтелекту першокурсників відрізняється у залежності від ВНЗ і форми їхнього навчання. Для класичної форми навчання з бюджетним фінансуванням він вище (IQ=124), на комерційній основі – нижче (IQ=119), найбільш низький –

у недержавних ВНЗ з класичною та дистанційною формами навчання (IQ=110) [1, с. 66].

У результаті досліджень динаміки рівнів загального і вербального інтелекту студентів встановлено, що:

- студентів ВНЗ за змінами рівня інтелектуальних здібностей можна умовно поділити на три групи: прогресуючі, регресуючі та ті, що не змінюють рівень інтелектуального розвитку;

- серед факторів середовища, що впливають на динаміку зміни рівня інтелекту, необхідно виділити насамперед рівень складності навчальних завдань, які виконуються студентами, а також середній рівень інтелекту емоційно обраних партнерів за спілкуванням у процесі навчальної діяльності;

- рівень інтелекту студентів, при якому відсутня динаміка змін, можна використовувати як непряму оцінку розвивальних функцій педагогічного процесу конкретного курсу чи факультету;

- оцінку ефективності індивідуалізації навчання можна робити за відносною кількістю студентів із регресивними тенденціями інтелектуального розвитку [1, с. 65].

Поряд із загальною спрямованістю особистості і деяким початковим рівнем сформованості якостей, необхідні якості формуються, а здібності розвиваються у ВНЗ; при цьому високий рівень інтелектуального розвитку виступає як необхідна умова і як результат успішного професійного становлення.

Необхідність систематичної роботи викладача з підвищення рівня інтелектуальної активності студентів полягає не тільки в розвитку активності самих студентів, але й учити їх способам стимулювання своєї інтелектуальної активності на прикладі досліджуваного матеріалу. Це завдання може вирішуватися педагогом при вивченні будь-яких дисциплін на кожному занятті протягом усього курсу – шляхом удосконалювання форм, методів, прийомів і засобів навчання, змісту занять. Зміст і форма занять повинні забезпечувати внутрішню активність студента, стимулювати активну

самостійну роботу, що повинна стати природним продовженням пізнавальної діяльності, розпочатої в аудиторії.

Активізація інтелектуальної діяльності студентів може здійснюватися за рахунок підвищення рівня самостійності студентів (у складанні тестів, роботою над ними), формування прийомів вирішення нестандартних задач, при розв'язанні яких потрібно виявити якості, властиві творчій діяльності, тобто вигадку, кмітливість, винахідливість, здатність до переформулювань, уміння виявляти сховані проблеми. У процесі активної роботи у студентів формується відношення не тільки до об'єкта пізнання, але і до самого себе, що сприяє вихованню соціально активного члена суспільства. Таким чином, стимулювання інтелектуальної активності тих, хто навчається, є не тільки вузько педагогічним завданням викладача-предметника, але і важливим соціальним завданням [2, с. 73].

Інтелектуальна активність студента виявляє свою спрямованість, насамперед, у зв'язку з професійною діяльністю, відносно якої засвоєння знань виступає необхідною умовою. Активне, супроводжуване глибоким інтересом засвоєння знань відбувається після усвідомлення необхідних професійних потреб. При організації активного навчання між навчальною дисципліною та студентом “міститься” практична професійна діяльність, яка дозволяє усвідомити майбутньому фахівцю значення засвоєваних знань і сформувати пізнавальні мотиви.

Насамперед, у процесі повсякденного спілкування зі студентами потрібно постійно спрямовувати хід їхнього мислення за допомогою наступних питань: “Поясніть, чому...?”, “Поясніть, як...?”, “У чому зміст...?”, “Чому важливо...?”, “Що, на Ваш погляд, є причиною ... і чому?”, “Чи згодні ви з твердженням, що...?” та ін.

Задля стимулювання інтелектуальної активності студентів на практичних заняттях з іноземної мови можуть використовуватися різні прийоми створення проблемних ситуацій:

- підводження студентів до суперечності й пропозиція знайти спосіб її розв'язання;
- виклад різних точок зору на одне і те саме питання;
- розгляд явища з різних позицій;
- робити висновки із ситуації, зіставляти факти, узагальнювати, порівнювати;
- постановка конкретних питань (на обґрунтування, узагальнення, конкретизацію, логіку міркувань);
- визначення проблемних теоретичних та практичних завдань [1, с. 135].

У процесі проблемного навчання як дидактичної системи використовуються активні методи навчання: проблемний виклад, частково-пошуковий чи метод евристичної бесіди, дослідницький метод, метод доцільних задач. Застосування цих методів сприяє розвитку продуктивного мислення, інтелектуальної активності та самостійності студентів.

Під час проблемного викладу навчальної інформації постановка проблем посилює увагу студентів, активізує процеси сприйняття й усвідомлення того, що пояснює викладач.

Застосовуючи частково-пошуковий метод або метод евристичної бесіди, заздалегідь підготовлюється система запитань, відповідаючи на які, студенти самостійно формулюють нові означення, знаходять спосіб вирішення завдань. Евристичні прийоми в навчальному пізнанні дозволяють здійснювати пошук розв'язань поставлених задач із застосуванням не заданої, а своєї системи розумових дій [3, с. 57]. Евристичні способи, прийоми і пов'язані з ними методи розумового моделювання спрямовують творчу активну діяльність студентів у напрямку до самостійного розкриття сутності питання, яке вивчається.

Дослідницький метод передбачає самостійний пошук вирішення пізнавального завдання, при цьому сама проблема висувається студентом або її формулює сам викладач, але, так чи інакше, її повинен вирішити студент самостійно.

Використання методу доцільних задач означає вивчення теми з постановки завдання, забезпечуючи мотивацію вивчення теоретичного матеріалу, тим самим активізуючи інтелектуальну діяльність [2, с. 126].

Навчальні задачі, навчальний процес і професійна підготовка студентів у достатньо яскравій формі інтенсифікуються у ділових іграх, де моделюються характерні ситуації наукового пошуку чи майбутньої професійної діяльності. Пошуки прийняття рішення за допомогою ігор відпрацьовуються за подібністю до реальної обстановки у стислій і змістовній формі [3, с. 65].

На основі спостережень, ми дійшли до висновку, що бажано двічі на тиждень проводити дискусії на проблемні тематики, які б змусили студентів використовувати набуті ними знання на практиці. У викладі матеріалу, в дискусіях учасники висловлюють особливості свого розуміння предмета вивчення, діляться своїми міркуваннями про конструктивні і раціональні форми розв'язання задачі.

Стимулюванню інтелектуальної активності студентів сприяє також їхня самостійна навчальна та науково-дослідна діяльність. Наукова студентська робота як метод самостійного пошуку дозволяє студентам глибше засвоїти науковий матеріал, а також стимулює інтерес до участі у більш глибоких дослідженнях. У процесі такої роботи виявляються схильності студентів до певної сфери діяльності, їх творча обдарованість і, що істотно, формуються навички у самостійному науковому пошуку. Необхідно підкреслити, що досягнення високого рівня інтелектуальної активності, при якому можливе творче розв'язання завдань, досягають особистості з певною мотивацією та моральними установками.

Висновки. Застосування вищезазначених методів, прийомів та ігор розв'язує ряд суттєвих задач, серед яких такі:

- 1) Організація студентів у самостійному, активному, дієво-пізнавальному процесі;
- 2) Постановка завдання для дослідження та його вирішення;

- 3) Розвивання самостійності інформаційного забезпечення в навчальній і науковій роботі;
- 4) Розвивання конкретного професійного мислення;
- 5) Зміцнення психологічного обґрунтування змісту дії, що аналізується, на основі потреб, мотивів, інтересів, уваги та ін.;

Подальший розвиток та підвищення інтелектуального розвитку можливий за таких умов:

– оптимізація навчання, котре спрямоване на активізацію розумової діяльності;

– підвищення ефективності виховного процесу, який спрямований на формування світогляду, суспільної і професійної активності, розвиток особистості студента.

Перспективи подальших досліджень полягають у підтвердженні ефективності запропонованої технології підвищення інтелектуального виховання студентів, впровадження у практику інтелектуальних тренінгів та перевірки його ефективності.

Література

1. Недялкова К. В. Педагогічні умови інтелектуального розвитку майбутніх вчителів математики: дис. ... канд. пед. наук : 13.00.04 / К. В. Недялкова – О. , 2003. – 211 с.
2. Пісоцький О. П. Інтелект як чинник успішної професіалізації сучасного студентства / О. П. Підвисоцький // Вісник Чернігівського національного педагогічного університету ім. Т. Г. Шевченко – Т. 2 , вип. 41. – С. 71-74.
3. Смульсон М. Л. Психологія розвитку інтелекту / Марина Лазарівна Смульсон – К. : Нора-Друк, 2003. – 298 с.

Резюме

У статті проаналізовано літературні джерела та узагальнено основні підходи до підвищення інтелектуального виховання студентів. Обґрунтовано основні компоненти моделі формування інтелектуального виховання студентів на практичних заняттях з іноземної мови. Детально проаналізовано різні методи та прийоми, якими може користуватися викладач на практиці. Наведено приклади вправ, тематик дискусій та інтелектуальних ігор, які сприяють підвищенню інтелектуального виховання студентів.

Резюме

В статье на основе проанализированы литературные источники и обобщены основные подходы к повышению интеллектуального воспитания

студентов. Обоснованы основные компоненты модели формирования интеллектуального воспитания студентов на практических занятиях по иностранному языку. Детально проанализированы различные методы и приемы, которыми может пользоваться преподаватель на практике. Приведены примеры упражнений, тематик дискуссий и интеллектуальных игр, которые способствуют повышению интеллектуального воспитания студентов.

Summary

The article defines the main concepts of advancing the intellectual education of students at foreign language classes. There are substantiated principal components of advancing of intellectual education of students. It analyzes different methods and ways to be used by teachers during their practice. It also gives different examples of exercises, topics to be discussed and intellectual games which promote advancing of intellectual education of students.

Ключові слова: виховний процес, інтелектуальний розвиток, технічний ВНЗ.

Ключевые слова: воспитательный процесс, интеллектуальное развитие, технический ВУЗ.

Key words: educational process, intellectual development, technical university.